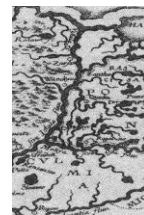

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XXIII: 2025

Grudziądz, dnia 09.04.2025 r.

Nr 13 (842)

1386. spotkanie

Przemysław Szachnitowski, Marek Szajerka

Dwutorowe badania średniowiecznego i nowożytnego Grudziądza w 2 połowie XX w. i 1 ćwierci XXI. Przyczynek do grudziądzkiej historii historiografii

Nasza wspólna praca nad artykułami do Biuletynów Koła Miłośników Dziejów, odnośnie architektury średniowiecznego Grudziądza, zaowocowała spostrzeżeniem o celowym obniżaniu znaczenia architektury tego miasta dla polskiego dziedzictwa narodowego. Dotyczy to też kultury niematerialnej.

Te spostrzeżenia zostały dokonane na podstawie obserwacji dokonań naukowych osób związanych z ośrodkami akademickim oraz lokalnym muzeum miejskim.

Dla wyprowadzenia wniosku końcowego sporządziliśmy kalendarium wydarzeń naukowych i popularno-naukowych, które kreowały narrację historyczną odnośnie Grudziądza w XX w. i 1 ćw. XXI w.

W tym artykule w zasadzie zrezygnowaliśmy z przypisów. Artykuł ma w naszym założeniu pokazać objawy i przyczyny stagnacji badań historycznych Grudziądza w XIII – XVIII w. a także pokazać dlaczego pracownicy Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w lutym 2025 r. dostrzegli, że wcześniejsze badania historyczne nie spełniają nowoczesnych kryteriów badawczych. Ma on dopomóc w sporządzeniu własnej ewaluacji przez te ośrodki. Wiadomo, że ze stanem badań historycznych w Grudziądzu jest źle, ale dlaczego jest źle? Oklaski na sesjach w Muzeum nie dadzą na to odpowiedzi. Potrzebny jest inny punkt widzenia, właśnie od strony KMDG, którego dorobek badawczy jest dostrzegany poza Grudziądzem. W wielu przypadkach te ośrodki „wyważają otwarte drzwi”.

W swoich pracach przemilczają np. pogląd, że ok. 100 lat wcześniej Patron Muzeum, do tego ksiądz, uważał, że pierwszym kościołem parafialnym dla grudziądzan był kościół św. Jerzego na Rybakach. Godny też odnotowania przemilczany pogląd Niemca, pioniera badań historycznych Grudziądza, Xavera Froelicha z 1889

r., który uważał, że zamek w Grudziądzu zaczęli budować Prusowie i Polacy z kamienia i cegły¹.

Do analitycznego zbadania zagadnienia służy pełna publikacja prac w bibliografii, drukowanej w kolejnych Rocznikach Grudziądzkich oraz także sprawozdaniach Koła Miłośników Dziejów Grudziądza.

Kalendarium wybranych wydarzeń dotyczących badań historycznych Grudziądza

Data	Wydarzenie
1941-1943	Niemiecki urzędnik miejski Hans Jacobi dla potrzeb rozprawy doktorskiej dokonał powierzchniowych badań formie fragmentarycznych wykopów ziemnych. Rozmiary zastanych fragmentów spreparował dla celu pokazania wyidealizowanego zamku krzyżackiego. Do 2006 r. ten fikcyjny obrys zamku miał prawo uśpić czujność badawczą polskich badaczy. Jego rozprawa doktorska, obroniona na Politechnice Gdańskiej wygląda na rzetelną i skrupulatną. Materiał, niejako w brulionie pokazuje, że dla celów pragmatycznych sfałszował grubość zastanych ścian a w opisie słownym wejście na schody po stronie zachodniej pokazał, jako wejście do głębokiej piwnicy, której nie rozkopywał ze względów bezpieczeństwa.
1960 r.	W Roczniku Grudziądzkim 1960 ukazały się hab. trzy artykuły: Mariana Biskupa, Jerzego Frycza, będące faktycznie drugim brykiem dzieła niemieckiego badacza Xavera Froelicha, Historia powiatu grudziądzkiego z 1868 r. Trzeci artykuł dotyczy zamku grudziądzkiego, autorstwa Kazimierza Szymańskiego. Ten artykuł uwiarygodnił w polskiej historiografii 2 poł. XX w. przekłamanie H. Jacobiego odnośnie wyglądu Zamku Wysokiego.
16.03.1987.	Prelekcja na temat budownictwa przedkrzyżackiego w Grudziądzu. Prelegent M. Szajerka Organizator Oddz. PTH w Grudziądzu
16.12. 1987 r.	Prelekcja na temat budownictwa przedkrzyżackiego w Grudziądzu. Prelegent M. Szajerka Prelekcja z okazji 30-lecia Oddziałowej Komisji Ochrony Zabytków
1987 r.	Przedsiębiorstwo Konserwacji Zabytków w Grudziądzu pod kierunkiem kierownika grudziądzkiej ekipy robót Mieczysława Tokarczyka odkryło od strony południowej jeszcze starszy mur obronny pod ówczesnym budynkiem Wydziału Oświaty.
1990-1991	Zarząd Oddziału PTH w Grudziądzu odmówił Miastu udziału w obchodach 700-lecia założenia Grudziądza wg narracji historiografii niemieckiej z XIX w. Obecny Oddz. PTH odciął się oficjalnie od swojej przeszłości, sięgającej 1956 r.
1991 r.	Toruńskie Towarzystwo Kultury wydało książkę dr hab. Krystyny

¹ Pogląd X. Froelicha dla polskich badaczy odkryli Janusz Hinz i Paweł Grochowski.

	Zielińskiej – Melkowskiej, Lokacja Grudziądza w roku 1291, Toruń 1991. Autorka wskazała na przedkrzyżacki rodowód miasta Grudziądza, jego cysterskie korzenie powiązane z biskupem misyjnym Prus św. Chrystianem. Okolicznościowej publikacji odmówiły Urząd Miejski w Grudziądzu oraz wydawnictwo UMK. Badaczka rozwinęła tezę Jerzego Frycza z 1960 r., że miasto już mógł założyć biskup misyjny Prus.
Lata ok. 1992-2000	W okresie ograniczonej dostępności do komputerów, początku powszechnego Internetu, sygnalizowana była potrzeba wyjścia ze stagnacji badań historycznych Grudziądza na łamach Gazety Grudziądzkiej. Z tego chętnie korzystały też osoby powiązane z KMDG. Kilka przykładów odnośnie średniowiecza i czasów nowożytnych: 1. M. Szajerka, <i>ABC architektury Grudziądza: Brama Wodna – studium historyczno – architektoniczne</i>, Gazeta Grudziądzka 1998 , nr 18, s.4. 2. M. Szajerka, <i>ABC architektury Grudziądza: Spichrz Zamkowy</i>, Gazeta Grudziądzka, 1998, nr 18, s.4. 3. M. Szajerka, <i>Czy piwnice „Caritasu” przy ul. Klasztornej kryją najstarszą w Grudziądzu kaplicę św. Michała Archanioła?</i>, Gazeta Grudziądzka 1998, nr 47, s.5. 4. M. Szajerka, <i>450. Rocznica śmierci Jana Dantyszka, człowieka renesansu. Jan Dantyszek a Grudziądz</i>, Gazeta Grudziądzka 1998, nr 32, s.4. 5. M. Szajerka , <i>Gmach kolegium jezuickiego</i>. Gazeta Grudziądzka 1998, nr 24, s.4. 6. M. Szajerka, <i>Ratusz toruński i kolegiata grudziądzka – wspólne cysterskie korzenie</i>. Gazeta Grudziądzka 1998, nr 43-46, s.4. 7. M. Szajerka, <i>Średniowieczne ceglane mosty w Grudziądzu perłami architektury średniowiecznej Polski</i>, Gazeta Grudziądzka:1999, nr 12, s.6. 8. M. Szajerka, <i>Czy wieża Klimek powinna być odbudowana czy też sklejoną?</i>, Gazeta Grudziądzka: 2000, nr 5, s.8. W Gazecie Grudziądzkiej w latach 90. XX w. nagłaśniana była konieczność odbudowy wieży Klimek oraz były przypominane cysterskie korzenie Grudziądza.
I. 1997 – 1998	Odbyły się w Grudziądzu dwie sesje naukowe pod wspólnym tytułem Grudziądz Miastem Chrystiana. Materiały z sesji zostały opublikowane drukiem w 1998 r. i 2002 r. Cz. 1 z 1998 r. wydał w 1998 r. Urząd Miejski w Grudziądzu a część drugą z 1998 r. społecznie przygotowali do druku i wydali nauczyciele Centrum Kształcenia Ustawicznego w Grudziądzu. Wydania

	drukiem podjął się nauczyciel CKU i wówczas właściciel firmy poligraficznej Zbigniew Maciejewski. Opóźnienie edycji związane było ze śmiercią pomysłodawczyni publikacji dr hab. Krystyny Zielińskiej – Melkowskiej prof. UMK. Publikację wysoko ocenił prof. dr hab. Andrzej Wałkowski, związany wówczas Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wcześniej Jego studentka napisała pracę licencjacką na Uniwersytecie Warmińsko – Mazurskim na temat dwóch ośrodków miejskich w średniowieczu na terenie obecnego Grudziądza.
1997	W Atlasie Historycznym Miast Polskich. Grudziądz, wydanym przez UMK w Toruniu postawiono tezę, że ewentualne odkryte źródła historyczne w przyszłości nic nie zmienią odnośnie lokacji miasta Grudziądza przez Krzyżaków w 1291 r. W tym atlasie opublikowano plan geodezyjny Zamku Wysokiego, (XVIII w.), z siatką transwersalną do powiększania elementów planu. 10 lat później, po odsłonięciu murów zamku uznano go za fikcyjny a jako zgodny z prawdą plan rekonstrukcyjny Hansa Jacobiego z okresu okupacji hitlerowskiej.
1998	W Toruniu opublikowany został artykuł: M. Szajerka, <i>Ratusz Toruński i Kolegiata Grudziądzka – wspólne korzenie cysterskie</i> , M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii, Toruń 1998, nr 10, s. 51-61.
2001.07.26	Zmarła dr hab. Krystyna Zielińska – Melkowska, która zapoczątkowała nowoczesne i skrupulatne badanie korzeni Grudziądza.
2001	W formie maszynopisu ukazała się książka: M. Szajerka, <i>Grudziądz w XIII-XIV w. Studium historyczno – architektoniczne</i> , Grudziądz 2001, ss.148. Maszynopis znajduje się w zbiorach czytelnicy naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 194.695 Czyt. Nauk.
2001	W Pelplinie odbyła się sesja naukowa okazji 725 rocznicy powstania klasztoru cysterskiego w Pelplinie. Urząd Miejski w Grudziądzu był w gronie współorganizatorów sesji. W materiałach posesyjnych w sposób skandaliczny ocenowano referat dotyczący obecności cystersów w Grudziądzu i dodano dwa referaty negujące ich obecność w Grudziądzu ² . Jednym z autorów dopiętych artykułów był mieszkaniec Grudziądza. Autorzy dopiętych artykułów wyprowadzili siedzibę biskupa misyjnego do Gardei, która w źródłach historycznych pisanych jest odnotowana dopiero w 2 poł. XIII w. W pierwotnym założeniu obecność Grudziądza na sesji w Pelplinie miała być kontynuacją sesji cysterskich w Grudziądzu i oficjalną

² O tej sesji zob. http://naszaprzeszlosc.pl/files/tom097_15.pdf

	przepustką do wejścia Grudziądza na <i>Międzynarodowy Szlak Cysterski</i> . Nastąpił frontalny atak na dorobek naukowy Prof. K. Zielińskiej – Melkowskiej w sprawie tożsamości Grudziądza, zaledwie dwa miesiące po Jej śmierci.
2001	Przykłady zaistnienia tematyki Grudziądza w środowisku nauczycieli historii, zamieszczone w biuletynie publikowanym w Toruniu. 1. M. Szajerka, <i>Średniowieczny Toruń widziany z perspektywy Grudziądza</i>, M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii: 2001, nr 1, s. 34-39. 2. M. Szajerka, <i>Collegium Augustianum w Grudziądzu 1218-1772) – uniwersytet nad dolną Wisłą</i>, M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii, Toruń 2001, nr 14, s. 51-56. W przypadku tego drugiego artykułu profesor z UMK poszedł do Redakcji gazety „Nowości” i udzielił wywiadu w tonie hejtu, mającego na celu ośmieszenie tematu i autora. Ok. 10 lat później Muzeum Historii Polski w standardowej przedmowie zaliczyło to zagadnienie do dziedzictwa kulturowego Polski.
2002.09.24	Miejski Konserwator Zabytków oraz pracownicy Muzeum w Grudziądzu rozesłali po Polsce list protestacyjny, w związku z ukazaniem się w Gazecie Wyborczej przewodnika po średniowiecznym Grudziądzu, planowanym nakładzie 30 000 egzemplarzy na płycie CD. Miały być 3 części, każda w nakładzie 30 000. Wydane zostały cz. 1-2. Wydania 3 części zaniechano na skutek protestu urzędników. Zaprotestowali przeciw udowodnieniu istnienia bramy średniowiecznej na terenie posesji przy ul. Mickiewicza 5. Oto fragment tego pisma odnoszący się do tej bramy: Mimo tej bogatej literatury jak na obiekt odkryty 10 lat temu Urząd Miejski w Grudziądzu w piśmie nr K.Z.7333-124/02 z 24.09.2002 r. do J. Herolda red. „Gazety Wyborczej”, Oddział w Bydgoszczy, (pismo w aktach Oddziału Polskiego towarzystwa Historycznego w Grudziądzu), zanegował istnienie tego obiektu: <i>10 września 2002 r. w numerze 37 dodatku do Gazety Wyborczej – „Komputer” ukazała się prezentacja na nośniku CD-R dotycząca historii miasta Grudziądza zatytułowana „Średniowieczny Grudziądz od innej strony – część I”. W związku z przedstawionymi tam teoriami dotyczącymi architektury i dziejów miasta chcemy państwu złożyć następujące wyjaśnienia.</i> 1 <i>Autor artykułu niestety nie poparł swoich teorii na żadnej istniejącej literaturze powstałej w wyniku już przeprowadzonych badań archiwalnych i analiz. Nie zapoznał się również z wynikami badań prowadzonych przez Dział Archeologii Muzeum w Grudziądzu, ani z istniejącymi analizami i opracowaniami konserwatorskimi, znajdującymi się w zbiorach Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Mylne są również</i>

	zawarte w artykule interpretacje faktów historycznych i architektonicznych.[...] VI. Nie jest znana nazwa „Brama Kikolska” i nie wiadomo z czym ją wiązać. Podobnie nie znana jest nazwa „Brama św. Chrystiana” Niemożliwe jest funkcjonowanie potrójnej bramy, zwanej tutaj „tryforium bramnym”. Brama taka nie spełniałaby swoich najważniejszych funkcji obronnych chyba że mieszkańcy czuliby się bezpiecznie. Poza tym pojecie „tryforium” odnosi się do rzędu trójdzielnych ślepych arkadek lub galerii w kościołach romańskich i gotyckich. Pismo podpisali: mgr Izabela Fijałkowska – miejski konserwator zabytków, mgr Ryszard Boguwolski – dyrektor Muzeum w Grudziądzu, Jadwiga Drozdowska – z-ca dyrektora Muzeum w Grudziądzu, pracownicy Muzeum mgr Anna Wajler, mgr Mariusz Żebrowski, mgr Wioletta Pacuska. W załączonej bibliografii autorzy pisma protestacyjnego nie zamieścili tomów Rocznika Grudziądzkiego X-XIV oraz dwóch publikacji Grudziądz miastem Chrystiana z 1998 i 2002 r., posiadających kluczowe znaczenie dla poziomu wiedzy o średniowiecznym Grudziądzu na początku XXI w. Niektórzy autorzy listu protestacyjnego po kilku latach mówili to samo, przeciwko czemu protestowali, np. że są takie obiekty jak Baszta Katowska, brama średniowieczna na terenie posesji przy ul. Mickiewicza 5. Inni natomiast, piastując kierownicze stanowiska, nadal reprezentują przysłowiowy beton ideologiczny, w tym przypadku ochrona skansenu historiografii niemieckiej z 2 poł. XIX w.
2003 r.	W Roczniku Grudziądzkim, T. 15, ukazał się artykuł – paszkwil, ośmieszający już początek badań nad możliwością utworzenia szkoły wyższej w Grudziądzu w 1 poł. XIII w. przez biskupa misyjnego Prus św. Chrystiana. Była to rzekomo naukowa recenzja referatu wygłoszonego w Pelplinie – <i>Grudziądz nieznaną kartą w dziejach cystersów</i>.
2003 r.	W Piotrkowskich Zeszytach Historycznych. T. 5 ukazał się artykuł o szkole biskupa misyjnego Prus św. Chrystiana. M. Szajerka, <i>Szkoła biskupa misyjnego Prus św. Chrystiana – przyczynek do dziejów szkolnictwa wyższego w Polsce</i>, w: Piotrkowskie Zeszyty Historyczne, Tom 5, 2003, s. 63-93. Artykuł został zdigitalizowany w ramach projektu realizowanego przez Muzeum Historii Polski w Warszawie: http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Piotrkowskie_Zeszyty_Historyczne/Piotrkowskie_Zeszyty_Historyczne-r2003-t5/Piotrkowskie_Zeszyty_Historyczne-r2003-t5-s63-93/Piotrkowskie_Zeszyty_Historyczne-r2003-t5-s63-93.pdf

	Do artykułu MHP dało następującą adnotację: <i>Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w Internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.</i>
2004 r.	W formie elektronicznej na płycie CD ukazała się książka: M. Szajerka, <i>Grudziądz w XIII-XVIII w. Kwestia synchronizacji różnych źródeł historycznych i jej wpływ na obraz miasta w historiografii. Studium historyczno-architektoniczne</i>. Grudziądz 2004. Praca na płycie CD. Wydruk oryginalny znajduje się w zbiorach czytelnicy naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 199.667 Czyt. Nauk. Jako książka elektroniczna uznana w sprawozdaniu rocznym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego w Warszawie.
2005 r.	W Roczniku Grudziądzkim, T. 16: 2005. Ukazało się streszczenie pracy magisterskiej Sylwestra Bossmanna, <i>Pięćdziesiąta rocznica powstania Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Grudziądzu</i>. Obchody tej rocznicy w 2006 r. całkowicie zignorował Zarząd Główny PTH. Na adres Oddziału nie wysłano nawet listu z życzeniami. Rocznicą była obchodzona wspólnie z 20 rocznicą powstania Koła Miłośników Dziejów Grudziądza. W tym Roczniku ukazał się również pierwszy artykuł monograficzny o kościele św. Mikołaja. Zdegradowany do kategorii Miscellanea. Artykuł miał być wydrukowany w dwóch częściach już w tomie 15, ale został usunięty. Jego miejsce zajął paszkwil pod adresem autora, za podjęcie tematu szkoły biskupa Chrystiana w Grudziądzu. Identycznie postąpiono, jak z publikacją referatu z sesji cysterskiej w Pelplinie. Była to zaplanowana kontynuacja cenzury prewencyjnej, połączonej z hejtem pod adresem autora. W tym Roczniku Grudziądzkim jest odpowiedź merytoryczna na zarzuty, zawarte w piśmie protestacyjnym urzędników grudziądzkich z 2002 r.
2006-2008	Badania archeologiczne na Górze Zamkowej prowadził dr Antoni J. Pawłowski, który dostrzegł przekłamania H. Jacobiego.
1. ok. 2011-2013	Pewien doktorant archeologii, (użytkownik: <i>prusak</i>) na jednym z portali tematycznych o średniowiecznych zamkach zorganizował hejt odnośnie tematyki Grudziądza, konkretnie zamku grudziądzkiego. Bronił „rzetelności” badań H. Jacobiego z okresu okupacji hitlerowskiej ³ . W tym okresie w podobnym tonie był hejt na portalu <i>Graudenż.pl</i> . Administrator tego natomiast portalu miał pretensje

³ Link do tego portalu z postami użytkownika *prusak*:

<https://forum.zamki.pl/viewforum.php?f=1>

	do KMDG, że podaje informacje o Grudziądzu, jako Christburgu w 1 poł. XIII w.
2012	W Roczniku Grudziądzkim, Tom 20 ukazało się tłumaczenie artykułu niemieckiego badacza B. Jähninga, z 1991 r. W przypisie z gwiazdką do tego artykułu napisano: <i>Tekst jest polską wersją opracowania, którego pierwodruk ukazał się na łamach „Beiträge zu Geschichte Westpreußens, Bd. 12: 1991, s. 7-20. Redakcja składa Prof. Dr. Bernhartowi Jähningowi serdeczne podziękowanie za wyrażenie zgody na opublikowanie na łamach „Rocznika Grudziądzkiego” tego artykułu, przybliżającemu polskiemu czytelnikowi stanowisko nauki niemieckiej w odniesieniu do przywileju lokacyjnego z 1291 r.</i> Tekst przetłumaczył na język polski Prof. Wiesław Sieradzan, redaktor naukowy Rocznika Grudziądzkiego. Publikacja tego tłumaczenia w Roczniku Grudziądzkim jest szkodziwa z punktu widzenia polskiej historiografii przełomu XX/XXI w. Polski czytelnik, nie zwracając uwagi na przypis odebrał artykuł, jako najnowsze stanowisko naukowe w kwestii lokacji Grudziądza. Polski czytelnik doskonale zna stanowisko historiografii niemieckiej w tej kwestii, niezmiennie od czasów X. Froelicha, (1868 r.). W. Sieradzan, tu jak tłumacz jest znany z konserwatywnego podejścia do tej kwestii. Już w 1997 r. zadeklarował, że żadne ewentualnie odnalezione źródła w przyszłości nie zmienią poglądu o lokacji miasta Grudziądza przez Krzyżaków 1291 r. Zarówno B. Jähning, jak i W. Sieradzan całkowicie zignorowali punkty topograficzne w tym średniowiecznym dokumencie. Z tego powodu miejsce lokacji miasta jest fałszywe. W tym Roczniku ukazał się też artykuł T. Borawskiej o studiach uniwersyteckich grudziądzan w XIV – XVI w. Nie ma tam wzmianki w przypisach o artykułach z 2003 r., paszkwilu w Roczniku Grudziądzkim oraz monografii szkoły z Piotrkowskich Zeszytów Historycznych. Podając biogramy studentów z Grudziądza, obaliła rzekomy argument w tym punkcie autora paszkwilu. Ten paszkwil uznano jako ważny na stronie internetowej <i>Grudziądzkiego Społecznego Komitetu Upamiętnienia Biskupa Chrystiana</i>. Autorka artykułu o ikonografii zamku T. Tylicka, w tym tomie, dostrzegła walory poznawcze planu geodezyjnego z Zamku Wysokiego, ale nie potrafiła go odczytać. Od 2009 r. można było już ten plan skonfrontować osobiście na terenie wykopalisk. Rok 2012 będzie się jednak kojarzył z akceptacją przekłamania i spreparowanych dowodów archeologicznych przez H. Jacobiego w okresie okupacji hitlerowskiej. Akceptację przyjęli archeolodzy z UMK pod kierunkiem Marcina Wiewióry. <i>Zamek w Grudziądzu w świetle badań archeologiczno-architektonicznych. Studia i materiały.</i> Red. Marcin Wiewióra.

2015 -2016	W 2015 r. na spotkaniu KMDG pewien Pan z południa Polski wygłosił referat o zabytkach romańskich w Grudziądzu. Następnie na swojej stronie internetowej wprowadził opracowany przez siebie przewodnik pokazujący zabytki romańskie. Na skutek hejtu wysłanego z Grudziądza, usunął zabytki Grudziądza ze swojego portalu, łącznie z przewodnikiem. Przewodnik został opracowany społecznie. Gdyby Urząd Miejski chciał zamówić w tej formie przewodnik w firmie informatycznej, to już wówczas kosztowałoby kilkanaście tysięcy złotych. Prelegent po hejcie zażądał od Przewodniczącego KMDG usunięcia swojego nazwiska i likwidacji biuletynu. Te żądania były już niemożliwe do spełnienia. To nieprzyjemne dla Nas wydarzenie trzeba jednak w tym zestawieniu przypomnieć.
2017	Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi wydało atlas: Grudziądz mapy i plany ze zbiorów Archiwum Państwowego w Toruniu oraz Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu. 25 map. Komentarz Rozwój przestrzenny miasta Grudziądza do 1945 r. oparty na artykułach z Rocznika Grudziądzkiego 1960. W wielu przypadkach mapy zawierają inne informacje, jak w liczącym 3 strony komentarzu.
2020.04.29	W Biuletynie KMDG ukazała się pierwsza część pracy: M. Szajerka, Grudziądz. Od miasta – klasztoru do zamku. Pierwowzór cysterski zamków krzyżackich w Prusach z 1 poł. XIII w. (Cz. 1). Łącznie 20 części pod jednym tytułem. Załącznikiem pracy była odrzucona oferta rysu historyczny dla potrzeb badań archeologicznych na Górze Zamkowej w 2009 r. Było zapotrzebowanie na przepisanie artykułu o zamku z Rocznika Grudziądzkiego [T. 1]: 1960. To społecznie napisane opracowanie dla pracowników UMK było zbyt postępowe.
2020.08.28.	Ukazał się BKMDG, nr 37, M. Szajerka, <i>Historyczne szkoły badawcze genezy średniowiecznego miasta Grudziądza – przyczynek do historii historiografii.</i>
2020.12.05	Ukazał się BKMDG, nr 62, M. Szajerka, <i>Ślepa ulica w badaniach nad dziejami Grudziądza.</i> Warto przypomnieć nadal naszym zdaniem aktualna jest ocena dorobku KMDG z tego biuletynu w konfrontacją jakością merytoryczną niektórych artykułów, publikowanych w Rocznikach Grudziądzkich. [...]Mimo tego ewidentnego dowodu, że Koło Miłośników Dziejów Grudziądza jest liderem lokalnym w badaniach nad dziejami Grudziądza, na konferencjach naukowych, organizowanych przy współudziale ośrodków akademickich możemy w referatach usłyszeć i przeczytać, w tym w Roczniku Grudziądzkim, że jest pilna potrzeba badań nad dziejami średniowiecznego i nowożytnego Grudziądza. Bibliografię historyczną zamyka się na latach 90. XX

	<i>w. Niedawno, w listopadzie tego roku, jeden z profesorów akademickich stwierdził, że w zasadzie badania nad Grudziądzem nowożytnym kończą się na pracy z 1992 r. 5. Bibliografia polska jest w świetle tej opinii bardzo uboga. Jest to moim zdaniem krzywdząca opinia dla całego zespołu prelegentów Koła Miłośników Dziejów Grudziądza. Gdy porównamy program konferencji naukowej, zorganizowanej w Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi 9.11.2020 r. z tematyką kilkuset artykułów, opublikowanych w Biuletynach Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, mamy prawo mieć inne zdanie, jak Profesor z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu [...]</i> Do tego fragmentu jest przypis: J. Danielewicz [red.], <i>Dzieje Grudziądza, Grudziądz 1992</i>. Barbara Janiszewska-Mincer <i>Rozdział III. Grudziądz w latach 1064-1772</i>, s. 190- 272. <i>Wg opinii Profesora Sieradzana, jest to ostatnia w bibliografii praca na temat Grudziądza w czasach nowożytnych. W temacie Swojego referatu Profesor nie zaznaczył ram czasowych dla zestawienia bibliografii. Tym bardziej pominięcie dorobku dwóch dekad XXI w. jest tu zastanawiające w przypadku redaktora naukowego Rocznika Grudziądzkiego od Tomu XVII: 2007. Bibliografia artykułów, opublikowanych w Biuletynach KMDG jest regularnie drukowana w Rocznikach Grudziądzkich.</i> Ewidentnie Profesor W. Sieradzan zignorował ok. 30 lat badań innych autorów, nawet w ten sposób podważając wykształcenie uniwersyteckie w dziedzinie historii niektórych z nich. Wydanie tego biuletynu spotkało się z protestem ze strony Redaktora Naukowego Rocznika Grudziądzkiego. To środowisko (UMK – Muzeum) w 2025 r. doszło do tego samego wniosku co w tytule artykułu: [...] <i>Badania naukowe nad historią Grudziądza i okolic w XVII w. w formie opracowań monograficznych i studiów analitycznych trwają od około 160 lat. Tym nie mniej ich poziom historiograficzny oraz paleta poruszanej tematyki nie odpowiada już współczesnym wymaganiom.</i> [...] Wypowiedź z 10.01.2025 r. ze strony internetowej Muzeum.⁴
2024	Na Politechnice Wrocławskiej wydano książkę: DZIEDZICTWO ARCHITEKTONICZNE <i>Badania cyfrowe bazyliki kolegiackiej w Grudziądzu</i> Ewa Łużyńska DZIEDZICTWO ARCHITEKTONICZNE <i>Badania cyfrowe bazyliki kolegiackiej w Grudziądzu</i> Ewa Łużyńska, Franciszek Hackemer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej Wrocław 2024 Książka jest wydana też w wersji elektronicznej⁵. Jest to pierwsza praca naukowa, w której zauważono, po prawie 20 latach artykuł z Rocznika Grudziądzkiego, T. 16: 2005, M. Szajerka,

⁴ Zob.

https://muzeum.grudziadz.pl/aktualnosc-792-promocja_publicacji_graudentum_studia_z.html

⁵ https://dbc.wroc.pl/Content/126977/dziedzictwo_architektoniczne_2024.pdf

	<i>Wpływ badań nad kościołem pw. św. Mikołaja w Grudziądzu na poznanie genezy i ustroju miasta</i>, s. 285-323. W tym miejscu trzeba odnotować dalekowzroczność redaktora naukowego Rocznika Grudziądzkiego śp. Profesora Jana Pakulskiego, który dodał do artykułu przypis z gwiazdką: <i>*Redakcja nie podziela wszystkich poglądów autora, traktuje te rozważania jako wprowadzenie do dyskusji nad dziejami kościoła farnego. Prezentowana w artykule dokumentacja fotograficzna znajduje się w Muzeum w Grudziądzu.</i> W ten sposób uniknął szykan za publikację artykułu, jakie spotykały Jego Koleżankę z UMK śp. Profesor Krystynę Zielińską – Melkowską. Artykuł przetrwał i był po latach inspiracją do dalszych badań. W pracy tej odnotowano również BKMDG: <i>Szajerka M. (2005), Wpływ badań nad kościołem pw. św. Mikołaja w Grudziądzu na poznanie genezy i ustroju miasta, „Rocznik Grudziądzki”, XVI, s. 285-323. Szajerka M. (2009), Średniowieczne figury terakotowe i inne wtórne detale architektoniczne na ścianach wieży kościoła św. Mikołaja, „Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza”, 10, s. 1, 2. Szajerka M. (2018), Portal z tympanonem z dawnego Zamku Wysokiego w Grudziądzu, „Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza”, 24, s. 1-7. Szajerka M. (2019), Materialne dowody świetności Grudziądza w XIII, „Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza”, 30, s. 1-16⁶.</i>
--	--

Zauważenie Biuletynów KMDG na Politechnice Wrocławskiej, jako pełnoprawnych publikacji dla badań historycznych skłoniło nas do napisania następujących artykułów w l. 2024 – 2025:

1. M. Szajerka, *Kościół p.w. św. Mikołaja niedokończona bazylika z 1 poł. XIII w. w stylu romańskim*, Rok. XXII: 24, nr 14.
2. Dodatek do artykułu: *Marek Szajerka Kościół pw. św. Mikołaja niedokończona bazylika z 1 poł. XIII w. w stylu romańskim. Tytuł dodatku: Zakrystia najstarszy widoczny na zewnątrz fragment kościoła. Przyczynek do poszukiwań pochówku św. Chrystiana w Grudziądzu.*, Rok. XXII: 24, nr 14A.
3. M. Szajerka, *Odpowiedź na polemikę w książce E. Łużyńskiej i F. Hackemera Badania cyfrowe bazyliki kolegiackiej w Grudziądzu*. Wrocław 2024, Rok. XXII: 24, nr 26.
4. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *Kapituła przy ścianie kościoła św. Mikołaja w Grudziądzu. Koniec mitu o pierwszym kościele parafialnym w tym miejscu*, BKMDG, Rok. XXII: 24, nr 27.
5. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *Średniowieczne freski w kościele św. Mikołaja w Grudziądzu z zapewne najstarszym malarskim wizerunkiem św. Chrystiana, cystersa, biskupa misyjnego Prus*, BKMDG, Rok. XXII: 24, nr 28.

⁶ Tamże s. 43

6. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *Kościół katedralny biskupa misyjnego Prus św. Chryściana na Górze Zamkowej w Grudziądzu. Podstawy identyfikacji w świetle planów geodezyjnych z czasów nowożytnych metodą bezinwazyjną*. BKMDG, Rok. XXII: 24, nr 29.
7. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *Rewindykacja dziejów terenu Grudziądza z czasów starożytnych i średniowiecza w 3 dekadzie XXI w. Przyczynek do zagadnienia*, BKMDG, Rok. XXII: 24, nr 31.
8. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *Zagadnienie wodociągu ze średniowiecza w Grudziądzu w świetle artykułów w Roczniku Grudziądzkim z 2024 r. i wcześniejszych Biuletynach Koła Miłośników Dziejów Grudziądza*, BKMDG, Rok XXIII: 2025, nr 5.
9. P. Szachnitowski, M. Szajerka, *25 rocznica odnalezienia fragmentu prześła mostu Bramy Bocznej w Grudziądzu*, BKMDG, Rok XXIII: 2025, nr 7.

Mimo licznych zaproszeń na spotkania KMDG pracownicy Muzeum nie są tym zainteresowani. Przykładem braku zainteresowania lokalnymi badaniami autorów spoza zamkniętego układu Muzeum – UMK jest artykuł o gdańskich i ich wpływie na panoramę Grudziądza, z 2007 r., opublikowanym w Roczniku Grudziądzkim T. 17. Artykuł przeszedł procedurę redakcyjną. Jest tam m.in. opracowane studium architektoniczne Bramy Wodnej. Udowodniono, że pochodzi z 1 poł. XIII w. W artykule wykazano też, iż rzekomy łącznik między gmachem ratusza a budynkiem przy Spichrzowej 49, to jest średniowieczne gdańsko z XIII w., pierwotnie posiadające silos na fekalia. Ten średniowieczny ustęp w Muzeum Handlu Wiślanego pokazuje się na panoramie, pod numerem 49 jako spichrz.

Bylejakością badań i promocji historii Grudziądza i jego zabytków niestety zarazany jest również Grudziądzki Społeczny Komitet Upamiętnienia Biskupa Chryściana. Świadczy o tym pokazana tu, z jego strony internetowej bibliografia.

Spostrzeżenie końcowe

Historiografia Grudziądza, odbiór społeczny Biuletynów Koła Miłośników Dziejów Grudziądza przypomina historiografię ogólną z okresu PRL, dotyczącą szczególnie II RP, II wojny światowej i okresu powojennego.

Obowiązywała wtedy historiografia wg zasad marksistowsko – leninowskich, słuszną ideologicznie oraz w drugim obiegu, drukowana np. w formie tzw. bibuły. W tej drugiej kategorii, analogicznie można uznać, jako bibuły Biuletyny Koła Miłośników Grudziądza.

Deklaracja Pracowników Muzeum z lutego 2025 r. brzmi jak samokrytyka. Przecież część tych osób od ponad ćwierćwiecza uczestniczyło w tych badaniach a nawet protestowało przeciw postępowi badań historycznych Grudziądza, akceptowało świadomie przekłamanie Hansa Jacobiego z okresu okupacji hitlerowskiej.

[...] *Badania naukowe nad historią Grudziądza i okolic w XVII w. w formie opracowań monograficznych i studiów analitycznych trwają od około 160 lat. Tym nie mniej ich poziom historiograficzny oraz paleta poruszanej tematyki nie odpowiada już współczesnym wymaganiom.*

*W związku z powyższym, badacze skupieni głównie w grudziądzkim i toruńskim środowisku naukowym podjęli się pogłębionych studiów, których owocem jest wydawana drukiem od 2020 roku seria „Graudentum. Studia z dziejów Grudziądza i okolic”. [...]*⁷

Gdy pracownicy innych komórek w Urzędzie Miasta kontrolują jakość wykonanych inwestycji, w przypadku Kultury takiej ścisłej kontroli nie ma. Niektóre sztandarowe pozycje odnośnie historii zabytków powinny iść na przemiał a ich autorzy na własny koszt powinni napisać wersje poprawione. Nie można puszczać w obieg publikacji np. z błędnie podpisanymi zdjęciami, błędnymi planami i tak dalej.

Warto zapoznać się z rekomendowaną bibliografią na stronie internetowej Grudziądzkiego Społecznego Komitetu Upamiętnienia Biskupa Chrystiana.

Jest to bibliografia sporządzona bardzo niedbale, wybiórczo i chaotycznie. Bardziej jest to brulion odnośnie bibliografii, aniżeli wersja nadająca się do druku. Wygląda to tak, jakby osoba sporządzająca bibliografię pobrała tytuły z różnych opracowań, by to wyglądało „naukowo”. Forma sporządzenia bibliografii wiele mówi o jakości ewentualnych prac danego autora. Jeśli bibliografia jest chaotyczna i wybiórcza, to taka sama jest praca danego autora. Autor sporządzonej bibliografii się nie podpisał. W tym zestawieniu nie ma np. żadnych Biuletynów Koła Miłośników Dziejów Grudziądza.

Jedno jest pewne, jej autor na studiach magisterskich z historii, na UMK nie dostałby zaliczenia na ćwiczeniach z bibliografii. Jest to po prostu analfabetyzm w tym punkcie. Jak można bez braku umiejętności sporządzania bibliografii „rzucać” się na pisanie rozpraw z dziedziny historii, które tylko z pozoru wyglądają naukowo. Jest to podejście populistyczne i chwytliwe dla osób, które nie znają metodologii badań historycznych od przysłowiowej kuchni.

Bibliografia ze strony Grudziądzkiego Społecznego Komitetu Upamiętnienia Biskupa Chrystiana, stan z 24.02.2025 r.⁸

Bibliografia⁹

LITERATURA HISTORYCZNA

- Andrzej Wyrwa, Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach, w: Pelplin – 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego, Pelplin-Tczew 2002, s. 303-330.

⁷ Zob.

https://muzeum.grudziadz.pl/aktualnosc-792-promocja_publicacji_graudentum_studia_z.html

⁸ <https://www.chrystian.grudziadz.pl/>

⁹ Pisownia wg oryginału ze strony internetowej <https://www.chrystian.grudziadz.pl/>

- Andrzej Wyrwa, Alberik z Trois-Fontaines o początkach chrześcijaństwa w Prusach, w: Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 69-99.
- Andrzej Wyrwa, Alberik z Trois-Fontaines o początkach chrześcijaństwa w Prusach, w: Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 69-99.
- Andrzej Wyrwa, Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach, w: Pelplin – 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego, Pelplin-Tczew 2002, s. 303-330.
- Andrzej Wyrwa, Procesy fundacyjne wielkopolskich klasztorów cysterskich linii altenberskiej, Łekno, Łą, Obra, Poznań 1995.
- Antoni Liedtke, Zarys dziejów diecezji chełmińskiej do 1945 roku; Pelplin 1994; Wydawnictwo Diecezjalne.
- Grudziądz miastem Chrystiana – materiały posesyjne sesji naukowej z dnia 18 października 1997 r.
- Grudziądz miastem Chrystiana – materiały posesyjne II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana” z 4.12.1998 r.; PTH Grudziądz 2002 r.
- Grochowski Paweł, Chrystian Biskup Prus 1216-1245; Verbinum 2018
- Grochowski Paweł, Biskup Prus Chrystian i początki Grudziądza; Urząd Miejski w Grudziądzu 2022.
- Wiesław Sieradzan, red. Wpisani w dzieje miasta - znani i mniej znani ludzie Grudziądza na przestrzeni wieków; Grudziądz 2016.
- Marian Biskup, red. Ziemia chełmińska w przeszłości; Towarzystwo Naukowe w Toruniu 1961.
- Lokacja Grudziądza w roku 1291; Toruńskie Towarzystwo Kultury 1991.
- Marian Biskup, Gerard Labuda Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Wydawnictwo Morskie 1986.
- Życie Pomorza. Królewskie Miasto Grudziądz; Placówka Związku Hallerczyków 1926.
- Zielińska-Melkowska K., Lokacja Grudziądza w roku 1291. Studium historyczno-archiwalne. Toruń 1991.
- Zielińska-Melkowska K., Święty Chrystian – cysters – misyjny biskup Prus (próba nowego spojrzenia). Nasza Przeszłość, T. 83: 1994.
- Zielińska-Melkowska K., Geneza przywileju chełmińskiego z 1233 i 1251 r. oraz jego znaczenie dla rozwoju osadnictwa na terenach Polski północnej w XIII i XIV w. Rocznik Grudziądzki, T. 14: 2001.
- Zielińska-Melkowska K., Biskup Chrystian – postać i dzieło. Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne. Grudziądz 1998.

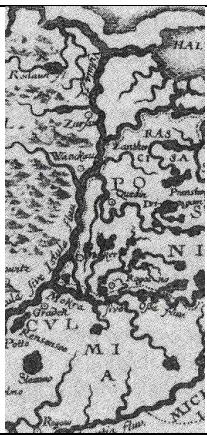
- Zielińska-Melkowska K., Bitwa nad Rządzkim Jeziorem na tle wczesnych dziejów Grudziądza. Rocznik Grudziądzki, T. 11: 1994.
- ks. Kujot S., Dzieje Prus królewskich, Część I: Do roku 1939. Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Rocznik 20 – 21, T. 1.
- Zielińska-Melkowska K. [red.], Materiały posesyjne z II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana” 4.12.1998 r., Grudziądz 2002.
- Karbowski A., Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich. Część pierwsza od 966 do 1363 r., Petersburg 1898.
- ks. Kurczewski J., Święci Biskupi i apostołowie Litwy i Rusi litewskiej, Druk Józefa Zawadzkiego w Wilnie.
- Górski K., Krótkie dzieje Prus Wschodnich. Warszawa 1946.
- Wyrwa A.M., Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach. D. A. Dekanski, O. Bernard Adam Grenz O. Cist, A. Słyszewska, A.M. Wyrwa [red.], Pelplin 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego. Kulturo-twórcza rola cystersów na Kociewiu, Pelplin – Tczew 2002.
- Biskup M., Ziemia kujawska I, PTH Inowrocław i Włocławek, 1962.
- Czachorowski A., Atlas historyczny miast polskich, t 1: Prusy Królewskie i Warmia, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2002.
- Wałkowski A., Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne z II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana” 4.12. 1998, red. Krystyna Zielińska – Melkowska, ss. 87. Recenzja: Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 2003, T. 5.
- Bożyczkowski J., Ludzie pomorskiego średniowiecza, Ossolineum, 1981.
- Praca zbiorowa, Dzieje Grudziądza, Grudziądzkie Towarzystwo Kultury, 1992.
- Piotr z Dusburga, Kronika Ziemi Pruskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2005.
- Walicki M. [red.], Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII w., T. 1. Warszawa 1971.
- Reszkowski S., Lokacja i polokacyjne przemiany miasta Grudziądza w XIII-XIV wieku. Rocznik Grudziądzki, T. 9: 1985.
- Pluska I., 800 lat cegielnictwa na ziemiach polskich – rozwój historyczny w aspekcie technologicznym i estetycznym. Wiadomości Konserwatorskie 26:2009.
- Labuda G., Historia Pomorza, Wydawnictwo Poznańskie, 1972.
- Samsonowicz H., Złota jesień polskiego średniowiecza, Wiedza Powszechna, 1971.
- Łodyński M., „Opat Godfryd i Biskup Chrystian”, Kwartalnik historyczny, 1910.
- Paczkowski J., „Opis królewszczyny w powiatach chełmińskim i malborskim.

- ks. Łukaszewicz J.A., Grudziądz Królewskim Miastem, Życie Pomorza, Drukarnia Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu.
- Kościoły i klasztory grudziądzkie, Wydawnictwo: Konferencja Pań Miłosierdzia św. Wincentego a Paila przy Farze.
- Myśliborski-Wołowski S., Szkice grudziądzkie, Gdynia 1964.
- Koch W., Style w architekturze. Arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne. Warszawa 1996.
- Kaczmarek K., Średniowieczne Collegium Augustianum w Grudziądzu. Kilka słów o uniwersytecie, którego nigdy nie było. Rocznik Grudziądzki, T. 15.
- Janiszewska-Mincer B., Grudziądz w latach 1064-1772., J. Danielewicz [red.], Dzieje Grudziądza, Grudziądz 1992.
- Grochowski P., Chrystian. Biskup Prus 1216-1245. Górna Grupa 2018, ss. 500.
- Grochowski P., Grudziądz miastem Chrystiana? Próba identyfikacji posiadłości. D. A. Dekanski. O.B.A. Grenz O.Cist. A. Słyszewska, A. M. Wyrwa [red.], Pelplin. 725 rocznica powstania 7opactwa cysterskiego. Kulturotwórcza rola cystersów na Kociewiu, Pelplin – Tczew 2002.
- Grochowski P., Biskup Prus Chrystian i początki Grudziądza. Grudziądz 2022.
- Gieysztor A., Roslanowski T., [red.], Miasta doby feudalnej w Europie środkowo – wschodniej. Przemiany społeczne a układy przestrzenne. Warszawa – Poznań Toruń 1976.
- Froelich X., Góra Zamkowa w Grudziądzu w szczególności powstanie i Mieszkańcy byłego zamku, jego upadek i zniszczenie. [J. Hinz, P. Grochowski tłum. z j. niem.], Grudziądz 2002.
- Nanke C. „Wypisy do historii średniowiecznej”, Wydawnictwo: Książnica Atlas 1930.
- Mróz M. , Miejsce kościoła w kulturze lokalnej w świetle dziejów Biskupa Chrystiana, Materiały posesyjne Grudziądz miastem Chrystiana, 1998.
- Frelich X., Historia powiatu Grudziądzkiego, t. 1.
- Białokórska K., Święty Chrystian primus episcopus Prussiae i jego misyjne biskupstwo. Kilka uwag o perspektywach i potrzebie dalszych badań. Redaktor K. Zielińska – Melkowska. Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne z II Sympozjum, Grudziądz 2002.
- Biskup M., Ziemia chełmińska w przeszłości, rok 1961, 284 s.
- Biskup M., Rozwój przestrzenny Grudziądza. Rocznik Grudziądzki, [T. 1.]: 1960.
- Biskup M., Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach. Rok 1986.
- Biskup M., Dzieje diecezji chełmińskiej. Toruń 1961.

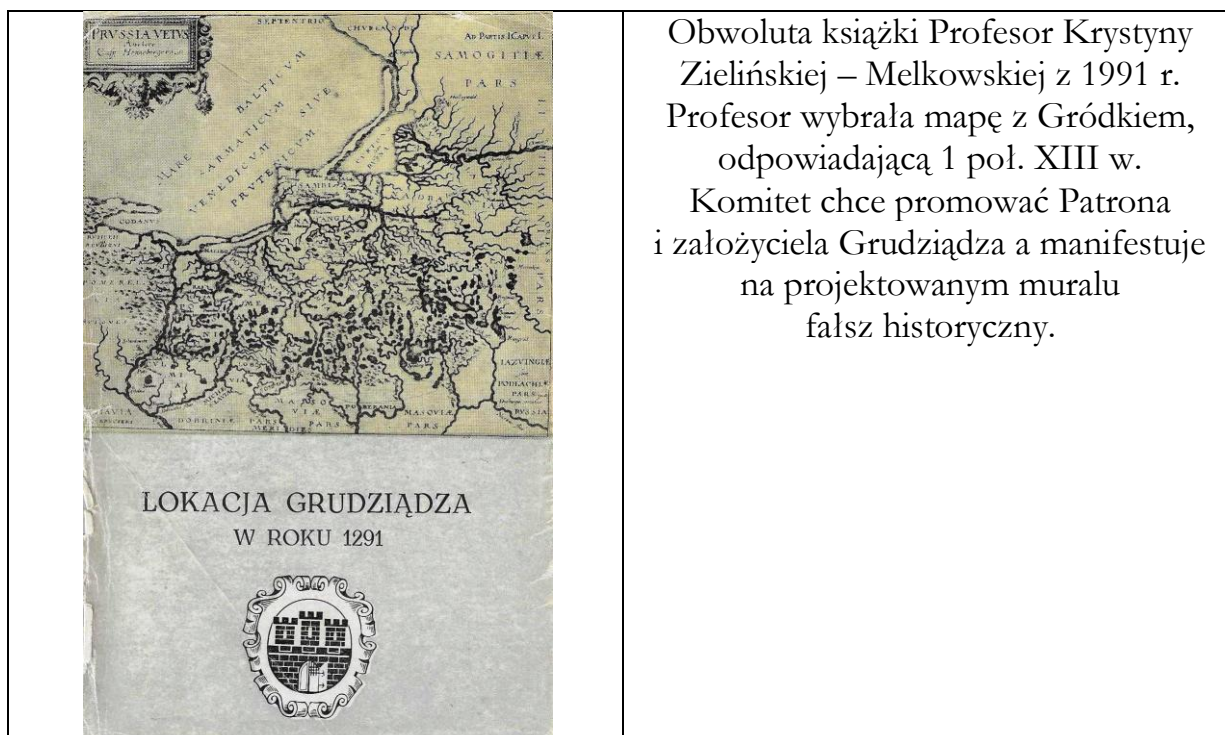
- Chudziak W., Stan badań nad wczesnym średniowieczem ziemi chełmińskiej – główne tezy i perspektywy badawcze, *Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej*, tom 5, Toruń 2003.
- Czachorowski A., *Atlas Historyczny*, t.1 Prusy Królewskie i Warmia, Uniwersytet Mikołaja Kopernika Toruń 1997.
- Długosz J., *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, Warszawa, 1973.
- Długosz J., *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, Warszawa, 1973.
- Dorna M., U źródeł terytorialnego ustroju krzyżackich Prus, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, Kwartalnik 4 (298), 2017.
- Kamiński K., Zakon Rycerzy Chrystusowych – Bracia Dobrzyńscy – Bracia Drohiccy, *Drohiczyński Przegląd Naukowy*, Nr 6/2016.
- Labuda G., O nadaniu Biskupa Chrystiana dla Dobrzyńców z roku 1228, *Roczniki humanistyczne*, tom XX, zeszyt 2, 1972 rok.
- Bojarski J., Z badań nad pograniczem słowiańsko-pruskim we wczesnym średniowieczu, *Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej*, tom 4, Toruń 2002.
- Goliński W., *Dzieje Ziemi Chełmińskiej, Ziemia Chełmińska w XIII wieku*, Ustka 2017.
- Paradowski J., *Osadnictwo w Ziemi Chełmińskiej w wiekach średnich*, Wydawnictwo: Kasa im. J. Mianowskiego, 1936.
- Wiśniewski J., Biskup Chrystian na misyjnym szlaku w Pomezanii, 2016.
- Wyrwa A. M., *Powstanie zakonu cystersów i jego rozwój na ziemiach polskich w średniowieczu*, 1999.
- Wyrwa A. M., *Opactwo cysterskie Łęko-Wągrowiec (1153-835/6): Zarys dziejów*, 1998.
- Wyrwa A. M., *Opactwa cysterskie na Pomorzu: zarys dziejów i kultury*, 1999.
- Wyrwa A. M., Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach, 2002.
- Wyrwa A. M., *Klasztory cysterskie w Łeknie i Wągrowcu [Seria Szlak cysterski w Polsce, t. 1]*, Bydgoszcz 2010.
- Wyrwa A. M., Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach, w: *Pelplin – 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego. Pelplin-Tczew 2002*, s. 303-330
- Wyrwa A. M., Alberyk z Trois-Fontaines o początkach chrześcijaństwa w Prusach, w: *Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 69-99. (Alberyk z Trois Fontaines – misja pruska.pdf).

- Baran-Kozłowski W., Misje pruskie w pierwszej połowie XIII wieku, Piotrków Trybunalski, 2018.
- Necio J., Prusy Biskupa Chrystiana. Przerwany eksperyment. 2013.
- Wiszniewski M., Kronika ruska Jarosława kanonika plockiego pisana kirylicą i kronika Chrystyana pierwszego biskupa pruskiego, Historia literatury polskiej, tom2. Drukarnia Stanisława Gieszkowskiego, 1840.
- Zakszewski S., Nadania na rzecz Chrystiana Biskupa Prus w latach 1217 – 1224, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1902.

Nawiązując do działalności Grudziądzkiego Społecznego Komitetu Upamiętnienia Biskupa Chrystiana preferuje on fałsz historyczny odnośnie mapy z zaznaczonym Gravdenz w widłach Osy, na ewentualnym muralu. Zgodnie z dokumentami historycznymi powinna być mapa z Gródkiem, między Jeziorem Rządz a południową odnogą Ossy. To jest zaznaczony Gródek¹⁰, nadany biskupowi Chrystianowi na ziemi chełmińskiej.

	Mapa Hennenbergera rekonstrukcyjna, Okres przedkrzyżacki.		Mapa Prus za życia Henenbergera w XVI w.
--	--	---	---

¹⁰ Nazwa wtórna, nadana przez historyka C. Hennebergera w 2 poł. XVI w. Nazwa oryginalna z l. 1222-1223 r. **Gruzenz**.

Fundamentalna kwestia do rewizji badań historycznych to nie manipulowanie z geografią historyczną. Stare Miasto w obrębie murów było pierwotnie częścią staropruskiej Pomezanii. Od tego trzeba wyjść przy analizie dokumentów źródłowych oraz skończyć z fikcyjnym miniaturowym miastem, wykreowanym przez Xavera Froelicha w 1868 r.

To faktycznie jest zamek typu miejskiego. W XIII w. był potężniejszy od Malborka. Nawet Niemcy w czasie II wojny światowej nanieśli na plan d. kolegium jezuickie, jako część zamku. Paradoksalnie ten plan w 2017 r. opublikowało Muzeum. Spichrzy nad Wisłą nie zbudowali mieszczanie. W 2 poł. XIV w. pamiętano już tylko o Krzyżakach, jako budowniczych kompleksu. Mieszczanie je dzierżawili. Kościół też miał tam spichrz.

Trzeba skończyć z preparowaniem dowodów archeologicznych i pokazać zamek w świetle rzeczywistych rozmiarów murów a nie wyobrażeń historyków niemieckich z XIX i 1 poł. XX w.!

Nie powinno się wyjaskrawiać rzekomo pionierskiej kulturotwórczej roli Torunia i Krzyżaków w 1 poł. XIII w. kosztem przekłamania historii Grudziądza i ukrywania jego najcenniejszych zabytków architektonicznych a nawet celowej dewastacji. Dotyczy to budownictwa ceglanego na tym terenie. Wg tradycji Krzyżacy po przybyciu na Ziemię Chełmińską mieli strażnicę w konarach dębu pod Toruniem.

Okienko: *Kadr z mapy C. Henenbergera z Gródkiem biskupa Chrystiana położonym między Jeziozem Rządza południową odnogą Osy.*

N o t a t k i

(L.B.S.)

Redakcja: Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.